

Ф А 2.5-32-295-В

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Фармацевтичний факультет
Кафедра фармакогнозії та нутриціології**

ФАРМАЦЕВТИЧНА БОТАНІКА

**РОБОЧА ПРОГРАМА
освітньої компоненти**

підготовки другий (магістерський) рівень
(назва рівня вищої освіти)
галузі знань 22 Охорона здоров'я
(шифр і назва галузі знань)
спеціальності 226 Фармація, промислова фармація
(код і найменування спеціальності)
освітньої програми Технологія парфумерно-косметичних засобів
(найменування освітньої програми)
спеціалізації (й) -
(код та найменування спеціалізації)

2023 рік

Робоча програма освітньої компоненти Фармацевтична ботаніка, спеціальності 226 Фармація, промислова фармація, освітньої програми «Технологія парфумерно-косметичних засобів» денної форми здобувачів вищої освіти 2 курсу.

Розробники:

КИСЛИЧЕНКО Вікторія, зав. кафедри фармакогнозії та нутриціології НФаУ, доктор фармацевтичних наук, професор; ГОНТОВА Тетяна, професор закладу вищої освіти кафедри фармакогнозії та нутриціології НФаУ, доктор фармацевтичних наук, професор; МАШТАЛЕР Вікторія, доцент закладу вищої освіти кафедри фармакогнозії та нутриціології НФаУ, кандидат фармацевтичних наук, доцент.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри кафедри фармакогнозії та нутриціології.

Протокол від 1 вересня 2023 року № 1

Зав. кафедри

проф. Вікторія КИСЛИЧЕНКО

Навчальна програма схвалена на засіданні профільної методичної комісії з хімічних дисциплін.

Протокол від 5 вересня 2023 року № 1.

Голова профільної комісії

проф. Вікторія ГЕОРГІЯНЦ

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

1. Опис освітньої компоненти

Мова навчання: українська.

Статус освітньої компоненти: обов'язкова.

Передумови вивчення освітньої компоненти: Фармацевтична ботаніка базується на вивченні здобувачів вищої освіти біології з основами генетики, загальної та неорганічної хімії, органічної хімії, англійської мови, латинської мови у фармації та інтегрована з цими освітніми компонентами. Відповідно до вимог галузевого стандарту вищої освіти фармацевтична ботаніка виконує роль базової біологічної освітньої компоненти для певних професійно орієнтованих і спеціальних освітніх компонент та закладає основи вивчення здобувачами вищої освіти: фармакогнозії, фармацевтичної броматології, нутриціології, ресурсознавства лікарських рослин, виробничої практики з фармакогнозії, лікарської та аналітичної токсикології, аптечної технології ліків, технології косметичних засобів, біологічної хімії, фармацевтичної біотехнології, ліцензійного інтегрованого іспиту «Крок-2».

Програмою передбачена інтеграція з цими освітніми компонентами та формування умінь щодо застосовування знань з фармацевтичної ботаніки в процесі подальшого навчання, а також у професійній діяльності.

Предметом вивчення освітньої компоненти «Фармацевтична ботаніка» є рослинні клітини та тканини, вегетативні та генеративні органи рослин, деякі лікарські представники ціанобактерій, грибів, вищих спорових, голонасінних і покритонасінних рослин, їх систематичні, екологічні, біоценотичні, географічні та окремі фармакологічні характеристики, а також рослинні угруповання.

Інформаційний обсяг освітньої компоненти. На вивчення освітньої компоненти відводиться 180 годин 6 кредитів ECTS.

2. Мета та завдання освітньої компоненти

Метою викладання освітньої компоненти «Фармацевтична ботаніка» є: досягнути розуміння будови, хімічного складу та функцій рослинних клітин, тканин, органів і організмів в цілому;

засвоїти теоретичні основи щодо будови, класифікації, таксономії, екології та географії лікарських рослин і грибів, їх значення та використання в медицині, фармації тощо;

опанувати методи та процедури макро- і мікроскопічного аналізу рослинних органів; використовувати знання морфології, анатомії, екології лікарських рослин у конкретних ситуаціях;

продемонструвати вміння робити висновки щодо життєвої форми, віку рослини, особливостей екологічних умов існування; визначати діагностичні ознаки органів і лікарської рослинної сировини на основі макро- та мікроскопічного аналізу рослинних об'єктів;

закласти вміння щодо визначення та опису морфолого-анатомічних ознак окремих органів лікарських рослин, як лікарської рослинної сировини;

набути вміння складати цілісне уявлення про рослину та її екологію на основі сукупності окремих морфолого-анатомічних і еколого-географічних ознак.

Основними **завданнями** вивчення освітньої компоненти «Фармацевтична ботаніка» є пізнання лікарських рослин, їх анатомічної і морфологічної будови, основ життєдіяльності, розмноження, географічного поширення, класифікації, використання, основ екології, структури, розвитку та розміщення на Земній кулі рослинних угруповань.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Освітня компонента «Фармацевтична ботаніка» забезпечує набуття здобувачами вищої освіти **компетентностей**:

- **інтегральної:** здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у професійній фармацевтичній діяльності та практичній косметології галузі охорони здоров'я на соціально-орієнтованих засадах або у процесі навчання, що передбачає проведення хімічних, біофармацевтичних, біомедичних, соціологічних та ін. досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог; інтегрувати знання, критично осмислювати та вирішувати складні питання, приймати рішення у складних непередбачуваних умовах, формулювати судження за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності; зрозуміло і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової та не фахової аудиторії.

- **загальної:** ЗК 3. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Інтегративні кінцеві **програмні результати навчання** (ПРН), формуванню яких сприяє освітня компонента:

ПРН 2. Застосовувати знання з загальних та фахових дисциплін у професійній діяльності.

У результаті вивчення освітньої компоненти здобувач освіти повинен

знати:

- визначення фармацевтичної ботаніки як науки, її завдання та зв'язок з професійно орієнтованими фармацевтичними дисциплінами та професійною діяльністю;
- роль і значення рослин у природі та життєдіяльності людини, застосування в фармації та медицині;
- особливості будови, класифікації, функціонування рослинних клітин і тканин, їх діагностичні ознаки, які мають значення при ідентифікації лікарської рослинної сировини;
- якісні гістохімічні реакції для визначення кристалічних включень, продуктів запасу, вторинних змін клітинної оболонки тощо;
- морфологічну будову, функції вегетативних та генеративних органів рослин, їх різноманітність;
- закономірності анатомічної будови та типи вегетативних органів рослин і їх метаморфозів;
- загальні ознаки родин і видові морфолого-анатомічні ознаки лікарських рослин, ціанобактерій, грибів; екологічні умови їх зростання, ресурси, наявність певних груп біологічно активних сполук, значення, використання;
- елементи екології, ценології та географії рослин.

вміти:

- працювати з мікроскопом;
- виготовляти, досліджувати та описувати мікропрепарати, проводити гістохімічні реакції;
- препарувати, описувати генеративні органи рослини, складати формули квіток;
- визначати, впізнавати за анатомічними та морфологічними ознаками органи рослин, їх метаморфози;
- ідентифікувати за морфологічними ознаками рослини та їх приналежність до певних таксонів;
- визначати рослини за гербарними зразками, рисунками, фото, у природі;
- описувати та відображати зовнішню та внутрішню будову рослинних органів, узагальнювати отримані результати, формулювати висновки та аргументувати їх, оформлювати результати досліджень.

володіти:

- ботанічною термінологією;
- методами світлової мікроскопії, цито- і гістохімії, морфологічного розбору, візуального спостереження, ідентифікації, визначення рослин;
- техніками і навиками зображення рослинних об'єктів, виготовлення тимчасових мікропрепаратів (поверхневих препаратів листків, поперечних зрізів осевих органів), препарування генеративних органів.

4. Структура освітньої компоненти

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах				
	денна форма				
	усьо-го	у тому числі			
		л	сем	пз	с.р
1	2	3	4	5	6
Модуль 1. АНАТОМІЯ, МОРФОЛОГІЯ ТА СИСТЕМАТИКА РОСЛИН З ОСНОВАМИ ФІТОЕКОЛОГІЇ І ФІТОЦЕНОЛОГІЇ					
Змістовий модуль 1. Структурно-функціональні та хімічні особливості рослинних клітин та тканин, їх ознаки, що мають діагностичне значення					
Тема 1. Основи ботанічної мікротехніки. Дослідження структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в	9	0,5	-	4	4,5

мікроскопічному аналізі рослинної сировини: пластиди, кристалічні включення, запасуючі речовини					
Тема 2. Дослідження структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини: клітинна оболонка.	12	0,5	-	4	7,5
Тема 3. Рослинні тканини та їх класифікація. Будова і топографія твірних, покривних, видільних і основних тканин.	8	1	-	4	3
Тема 4. Структурно-функціональна та топографічна характеристика механічних і провідних тканин. Провідні пучки.	12,5	1	-	4	7,5
Контроль змістового модуля 1	2	-	-	2	-
Разом за змістовим модулем 1	43,5	3	-	18	22,5
Змістовий модуль 2. Анатомо-морфологічна будова та функції вегетативних органів рослин					
Тема 5. Вегетативні органи. Анатомія кореня. Анатомія стебла та кореневища однодольних рослин.	8	1,5	-	4	2,5
Тема 6. Анатомія стебла та кореневища дводольних трав'янистих рослин. Анатомія стебла дерев'янистих рослин.	7	0,5	-	4	2,5
Тема 7. Анатомія і морфологія листка	8	1	-	4	3
Тема 8. Морфологія осьових органів.	8	-	-	4	4
Контроль змістового модуля 2	2	-	-	2	-
Разом за змістовим модулем 2	33	3	-	18	12
Усього за Модуль 1	76,5	6		36	34,5
Модуль 2. Морфологія генеративних органів рослин. Систематичний огляд деяких родин лікарських рослин і грибів з елементами фітоєкології і фітоценології					
Змістовий модуль 3. Морфологічна будова та функції генеративних органів рослин. Систематичний огляд деяких родин лікарських рослин і грибів з елементами фітоєкології та фітоценології					
Тема 9. Морфологія генеративних органів. Суцвіття, квітка.	9,5	0,5	-	4,5	4,5
Тема 10. Плід, супліддя.	9,5	0,5	-	4,5	4,5
Тема 11. Сучасна класифікація рослин. Родини капустяні, бобові, гречкові та їх лікарські види.	9	0,5	-	4	4,5
Тема 12. Родини розові, вересові, тонконогові та їх лікарські види	9	0,5	-	4	4,5
Тема 13. Родина селерові та її лікарські види.	8,5	0,5	-	4	4
Тема 14. Родини пасльонові, глухокропивні та їх лікарські види	9	0,5	-	4	4,5
Тема 15. Родина айстрові та їх лікарські види	8,5	-	-	4	4,5
Тема 16. Лікарські квіткові рослини, поширені в Україні	8,5	0,5	-	4	4

Тема 17. Загальні ознаки відділу голонасінні, лікарські види родин гінкгові, соснові, кипарисові. Загальні ознаки вищих спорових і нижчих рослин та їх лікарські види.	6,5	0,5	-	4	2
Контроль змістового модуля 3	2	-	-	2	-
Разом за змістовим модулем 3	80	4	-	39	37
Семестровий залік з модуля 1,2	1	-	-	1	-
Семестровий екзамен	22,5	-	-	-	22,5
Усього за Модуль 2	103,5	4	-	40	59,5
Усього годин	180	10	-	76	94

5. Зміст програми освітньої компоненти

Змістовий модуль 1. Структурно-функціональні та хімічні особливості рослинних клітин, їх ознаки, що мають діагностичне значення

Тема 1. Основи ботанічної мікротехніки. Дослідження структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини: пластиди, кристалічні включення, запасуючі речовини.

Загальне уявлення про положення рослин в системах органічного світу, їх роль і значення в житті людини. Ботаніка як наука, її предмет і розділи. Історія розвитку ботаніки в Україні, видатні українські вчені-ботаніки. Освітня компонента «Фармацевтична ботаніка», її мета, завдання, методи і об'єкти дослідження, зв'язок з фармакогнозією та іншими професійно орієнтованими освітніми компонентами.

Фітоцитологія і фітогістологія, їх методи і об'єкти дослідження, значення в макро-, та мікроскопічному аналізі рослинної сировини. Ознайомлення зі змістом, методиками, технікою безпеки та виконанням лабораторних робіт.

Тема 2. Дослідження структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини: клітинна оболонка.

Сучасне уявлення про будову рослинної клітини, її складові – протопласт і похідні протопласту. Клітинне ядро. Органоїди цитоплазми. Поняття про похідні протопласту.

Відмінні ознаки рослинних клітин від клітин прокаріотів, грибів і тварин.

Компоненти рослинної клітини, що мають діагностичне значення при мікроскопічному аналізі рослинних об'єктів.

Пластиди: їх типи, будова, пігменти, функції. Значення і використання пігментів пластид у фармації.

Включення рослинної клітини, їх класифікація, діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини.

Запасні включення. Запасні вуглеводи, їх класифікація. Розчинні вуглеводи: місця синтезу, значення і практичне використання. Нерозчинний полісахарид крохмаль, його утворення, види, властивості, форма накопичення. Крохмальні зерна: утворення, типи, будова, реакції виявлення. Запасні білки: хімічна природа, локалізація та форма накопичення. Алейронові зерна: утворення, типи, будова, реакції виявлення. Жирна олія: локалізація та форма накопичення, відмінності від ефірної олії, реакції виявлення.

Екскреторні кристалічні включення: утворення, локалізація, хімічна природа, морфоструктура, реакції виявлення, діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини.

Клітинна оболонка: формування, структура, хімічний склад, властивості, функції. Вторинні хімічні та структурні зміни оболонки, їх значення, реакції виявлення. Плазмодесми та пори. Діагностичне значення клітинної оболонки в мікроскопічному аналізі рослинної сировини.

Тема 3. Рослинні тканини та їх класифікація. Будова і топографія твірних, покривних, видільних і основних тканин.

Взаємозв'язок і взаємодія клітин у рослинному організмі.

Рослинні тканини: визначення, класифікація за походженням, морфологією, функціями,

розміщенням. Значення і використання ознак будови рослинних тканин в мікроскопічному аналізі лікарської рослинної сировини.

Твірні тканини, або меристеми: функції, особливості будови, класифікація, значення.

Покривні тканини: функції, класифікація. Епідерма, епіблема, або ризодерма, перидерма, кірка: розміщення, утворення, будова, функціонування, діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинних об'єктів.

Основні тканини: функції, класифікація. Асиміляційна, запасуюча, водо- та газонакопичуюча тканини, їх функції, особливості будови, розташування в органах, діагностичне значення в мікроскопічному аналізі.

Видільні, або секреторні тканини та структури: функції, класифікація. Екзогенні та ендogenousні секреторні тканини і структури: особливості будови та функціонування, таксономічне та діагностичне значення. Хімічна природа, значення та використання біологічно активних секретів.

Тема 4. Структурно-функціональна та топографічна характеристика механічних і провідних тканин. Провідні пучки.

Механічні тканини: функції, класифікація. Коленхіма, склеренхіма (склеренхімні волокна, склереїди): типи, особливості будови, розташування в органах, діагностичне значення в мікроскопічному аналізі.

Провідні елементи: функції, класифікація. Судини, або трахеї, трахеїди, ситоподібні клітини та ситоподібні трубки з клітинами-супутницями, їх утворення функції, особливості будови та функціонування, діагностичне значення в мікроскопічному аналізі.

Провідні тканини: флоема та ксилема, їх функції, утворення, складові.

Провідні пучки: утворення, будова, типи, розташування в органах, таксономічне і діагностичне значення.

Навчально-дослідницька робота «Визначення та опис рослинної тканини».

Змістовий модуль 2. Анатомо-морфологічна будова та функції вегетативних органів рослин.

Тема 5. Вегетативні органи. Анатомія кореня. Анатомія стебла та кореневища однодольних рослин.

Анатомія та морфологія як розділи ботаніки, їх мета, завдання, методи та об'єкти дослідження. Органи рослин. Морфолого-анатомічна та фізіологічна цілісність рослинного організму. Основні поняття морфології (полярність, симетрія, метамерія, необмежений ріст тощо). Еволюція тіла фототрофів.

Вегетативні органи рослин: утворення, функціональна цілісність, значення, ознаки, що мають діагностичне значення в мікро- та макроскопічному аналізі рослинної сировини, використання в фармації та медицині. Аналогічні та гомологічні органи. Корінь: визначення, функції. Зони кореня, їх будова та функції. Закономірності анатомічної будови коренів, взаємозв'язок з функціями. Будова коренів однодольних і дводольних рослин в зонах всмоктування та проведення, типи коренів за походженням і будовою осевого циліндру. Ознаки, що мають значення для опису та діагностики коренів.

Стебло: закономірності анатомічної будови стебел, взаємозв'язок з функціями. Особливості анатомічної будови стебел трав'янистих рослин, типи будови за походженням і будовою осевого циліндру. Закономірності та особливості будови стебел і кореневищ однодольних трав'янистих рослин. Ознаки, що мають значення для опису та діагностики стебел і кореневищ.

Тема 6. Анатомія стебла та кореневища дводольних трав'янистих рослин. Анатомія стебла дерев'янистих рослин.

Особливості та закономірності анатомічної будови стебел і кореневищ дводольних трав'янистих рослин, типи будови за походженням і будовою осевого циліндру. Закономірності анатомічної будови стебел дерев'янистих рослин. Особливості анатомічної будови стебел дерев'янистих рослин відділів покритонасінних і голонасінних. Ознаки, що мають значення для опису та діагностики стебел і кореневищ.

Тема 7. Анатомія і морфологія листка.

Складова частина пагону – листок: визначення, функції, складові. Анатомія листка.

Взаємозв'язок між анатомічною будовою та функціями листка, закономірності розташування тканин. Типи анатомічної будови листової пластинки покритонасінних і хвойних рослин. Особливості будови жилок. Анатомічні ознаки епідерми та мезофілу пластинки, що враховуються при мікроскопічній ідентифікації лікарської рослинної сировини.

Способи розміщення та прикріплення листків до стебла. Листкова мозаїка. Різноманітність листків (листові формації, гетерофілія). Типи жилкування. Типи листків. Морфологія простих листків з цілісною листовою пластинкою на прикладі лікарських рослин (*брусниці, мучниці звичайної, гречки посівної, ехінацеї вузьколистої, конвалії звичайної, кропиви жалкої, розмарину справжнього, подорожника великого і подорожника ланцетовидного, ортосифона, щавлю кислого, жовтозілля широколистої, золотушнику звичайного, олеандра індійського, конвалії травневої, лавра благородного, ерви шерстистої, скумпії звичайної, шавлії лікарської, алое деревовидного, рослин родів гамомеліс, тирлич, евкаліпт тощо*). Морфологія простих листків з почленованою листовою пластинкою на прикладі лікарських рослин (*мальви лісової, маклеї серцевидної, мачка жовтого, підбілу звичайного, пасифлори м'ясо-червоної, гадючника в'язолистого, полину звичайного, ревіню пальчастого, дельфінію високого, смоківниці звичайної, фіалки триколірної, хмелю звичайного, коноплі звичайної, смородини чорної, чистотілу великого тощо*). Складні листки, їх класифікація та характеристика на прикладі лікарських рослин (*бобівника трилистого, суниць лісових, сумаху дубильного, бузини трав'янистої, горіха волоського, гіркокаштана кінського, солодки голої, астрагалу шерстистоквіткового, термонсису ланцетовидного, касії гостролистої тощо*).

Походження, будова та функції метаморфозів листків та їх частин на прикладі лікарських та інших рослин (*колючки барбарису звичайного, робінії псевдоакації, молочаю блискучого, рослин роду астрагал; вусики гороху посівного, чини безлистої; луски пагонів омели білої, хвоща польового, підбілу звичайного, цибулин цибулі городньої, бруньок тополі чорної; безбарвні соковиті запасуючі листки качана капусти білоголової; ловчі апарати рослин родів росички, непентес; розтруби рослин роду гірчак; листові піхви фенхеля звичайного, пирію повзучого; філодії австралійської акації тощо*).

Вплив екологічних чинників на морфологію і мікроструктуру листків.

Тема 8. Морфологія осевих органів.

Види коренів, їх походження. Типи кореневих систем. Спеціалізація та метаморфози коренів які використовуються в фармації та медицині (*коренеплоди моркви посівної, петрушки городньої тощо, стеблокоренеплоди буряка звичайного, редьки посівної, коренебульби батату, чуфи, жоржини тощо*), а також мікориза, бактеріориза, корені контрактильні, повітряні, дихальні, гаусторії.

Пагін: визначення, функції, морфологічна будова, відміна від кореня. Різноманітність будови пагону за наявністю репродуктивних органів, тривалістю життя, положенням в системі пагонів, способом наростання, типом галузнення, довжиною меживузлів, положенням в просторі тощо. Стебло: визначення, функції, його морфологічні характеристики (форма на поперечному зрізі, колір, характер поверхні, опушення тощо).

Бруньки: визначення, функції, будова, класифікація за розташуванням (верхівкові, бічні, додаткові), будовою (вегетативні, генеративні, змішані, відкриті, закриті), ритмікою росту (сплячі, поновлення); бруньки лікарських рослин (*берези повислої, сосни звичайної, тополі чорної*).

Характеристика метаморфозів надземних пагонів та їх складових на прикладі лікарських рослин (*вуса суниці лісової, вусики рослин родів виноград, переступень, колючки рослин роду глід, філокладії рускусу шипуватого, кладодії рослин роду шлюмбергера, або зигокактус, стеблоплід капусти-кольрабі тощо*), а також пагони рослин сукулентів. Характеристика метаморфозів підземних пагонів на прикладі лікарських рослин (*бульби картоплі й соняшника бульбистого, або топінамбуру; цибулини луківки надморської, цибулі городньої, часнику; бульбоцибулини пізньоцвіту; кореневища айру звичайного, глечиків жовтих, гідрастису канадського, елеутерококу колючого, імбиру садового, куркуми домашньої, марени красильної, перстачу прямоствячого, подофілу щитовидного, родіоли рожевої, синюхи голубої, скополії карніолійської тощо*).

Класифікація життєвих форм за І. Г. Серебряковим.

Вегетативне розмноження рослин, його біологічне значення. Природне та штучне розмноження лікарських рослин.

Розмноження рослин: визначення, форми, значення.

Змістовий модуль 3. Морфологічна будова та функції генеративних органів рослин. систематичний огляд деяких родин лікарських рослин і грибів з елементами фітоекології та фітоценології.

Тема 9. Морфологія генеративних органів. Суцвіття, квітка.

Репродуктивні органи рослин, їх функція та еволюція. Генеративні органи квіткових рослин: визначення, функції.

Квітка: визначення, походження. Пуп'янки, що використовуються у медицині (*гвоздичного дерева, софори японської*). Симетрія квітки. Складові частини квітки, їх функції: квітконіжка та квітколоже, їх морфологічні характеристики; оцвітина: морфолого-функціональна характеристика, типи; стать квітки; будова тичинок, їх функції, призначення пилку, типи андроцею; будова та функції маточки, положення зав'язі, типи гінецею. Формула квітки. Рослини одно- та дводомні. Морфологія квіток лікарських рослин (*мачка жовтого, льону посівного, малини, мильнянки лікарської, наперстянки великоквіткової і наперстянки пурпурової, робінії псевдоакації, глухої кропиви білої, огірочника лікарського, первоцвіту весняного, конвалії травневої, персика звичайного, синюхи голубої, скополії карніолійської, смородини чорної, цибулі городньої, а також рослин роду мак, мальва, гібіскус, дивина, каланхое, півонія, тирлич тощо*).

Суцвіття: визначення, біологічна роль, будова, класифікація. Морфологічна характеристика моноподіальних і симподіальних суцвіть на прикладі лікарських рослин (*волошки синьої, хапоміли обідраної, нагідок лікарських, піретруму, наперстянки великоквіткової, конвалії травневої, подорожника великого і подорожника ланцетolistого, первоцвіту весняного, цибулі городньої, полину звичайного, любистку лікарського, центели азійської, яблуні домашньої, груші звичайної, вишні звичайної, тополі чорної, мильнянки лікарської, бузини трав'янистої, лаванди колоскової, золототисячника малого, рису посівного, кукурудзи звичайної, пирію повзучого, вербени лікарської, касії гостролистий, женьшеню, елеутерококу колючого, бадану товстolistого, гадючника звичайного, огірочника лікарського тощо*).

Біологічна роль, діагностичне значення та практичне використання квіток і суцвіть у фармації, медицині та інших галузях.

Тема 10. Плід, супліддя.

Плід: визначення, походження, будова, функції. Частини плоду, їх походження та особливості будови. Класифікація та характеристика плодів за морфологічними та морфо-генетичними ознаками. Морфологія плодів на прикладі лікарських рослин (*бодяну справжнього, або зірчастого анісу, барбарису звичайного, винограду культурного, гранату звичайного, маслини європейської, черемхи звичайної, кукурудзи звичайної, рису посівного, цибулі городньої, аморфи кущистий, рицини звичайної, гуньби сінної, софори японської, касії гостролистий, чорнушки дамаської, лимона, аніса звичайного, кмину звичайного, коріандру посівного, кропу пахучого, фенхеля звичайного, малини, а також рослин родів бавовник, мак, смородина, яблуня, горобина, шипшина тощо*).

Супліддя: походження, будова, значення. Морфологія суплідь на прикладі лікарських рослин (*ананасу, вільхи клейкої, шовковиці, смоківниці звичайної, хмелю звичайного тощо*).

Насінина: будова, класифікація за природою та місцем накопичення поживних речовин. Розповсюдження насіння та плодів. Особливості та використання насіння лікарських рослин (*дурману індійського, кавуна, льону посівного, кавового дерева, горіха волоського, мигдалю звичайного, рицини звичайної, а також рослин родів строфант, чилібуха, кунжут, абрикос, виноград, гірчиця, гарбуз, енотера, персик, чорнушка тощо*). Біологічна роль, діагностичне значення та практичне використання плодів, суплідь і насіння в фармації, медицині та інших галузях. Насінневе розмноження квіткових рослин, процеси запилення та запліднення, утворення насінини і плоду.

Тема 11. Сучасна класифікація рослин. Родини капустяні, бобові, гречкові та їх лікарські види.

Вступ до систематики. Мета, завдання, методи та об'єкти систематики, її розділи. Сучасні філогенетичні системи. Таксономічні категорії та таксони. Ботанічна номенклатура. Різноманітність живих організмів. Поняття про нижчі і вищі рослини, їх характерні ознаки та класифікація. Поняття про хемосистематичні ознаки.

Прогресивні ознаки організації покритонасінних. Система магноліофітів А. Л. Тахтаджяна, її принципові відмінності від інших сучасних ботанічних систем. Загальна характеристика відділу покритонасінні, порівняльна характеристика класів дводольні та однодольні. Родини, що широко розповсюджені та включають цінні лікарські рослини.

Загальна характеристика родин *капустяні* та *бобові*. Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання представників родин: *капустяні* (*гірчиця сарептська*, *г. чорна*, *грицики звичайні*, *жовтушник розлогий*); *бобові* (*астрагал шерстистоквітковий*, *буркун лікарський*, *вовчуг польовий*, *квасоля звичайна*, *робінія псевдоакація*, *софора японська*, *солодка гола*, *термосис ланцетовидний*);

Загальна характеристика родин *гречкові*. Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання представників родин: *гречкові* (*гірчак зміїний*, *г. перцевий*, *г. почечуйний*, *спориш звичайний*, *гречка посівна*, *щавель кінський*);

Тема 12. Родини розові, вересові, тонконогові та їх лікарські види.

Загальна характеристика родин *вересові* та *розові*. Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання представників родин: *вересові* (*багно звичайне*, *брусниця*, *журавлина болотна*, *мучниця звичайна*, *чорниця*); *розові* (*аронія чорноплідна*, *глід криваво-червоний*, *горобина звичайна*, *малина*, *мигдаль звичайний*, *перстач прямостоячий*, *родовик лікарський*, *суниця лісова*, *черемха звичайна*, *шипишина собача*, *ш. травнева*).

Загальна характеристика родини *тонконогові*. Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання представників родини (*кукурудза звичайна*, *овес посівний*, *пшениця літня*, або *м'яка*).

Тема 13. Родина селерові та її лікарські види.

Загальна характеристика родини *селерові*. Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання представників родини *селерові*: (*аніс (ганус) звичайний*, *кмин звичайний*, *коріандр посівний*, *кріп пахучий*, *морква дика*, *пастернак посівний*, *петрушка городня*, *фенхель звичайний*).

Тема 14. Родини пасльонові, глухокропивні та їх лікарські види.

Загальна характеристика родин *пасльонові*, *глухокропивні*. Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання представників родин: *пасльонові* (*беладона звичайна*, *блекота чорна*, *дурман звичайний*, *картопля*, *стручковий перець однорічний*); *глухокропивні* (*материнка звичайна*, *меліса лікарська*, *м'ята перцева*, *розмарин справжній*, *собача кропива* п'ятилопатева, *чабрець звичайний*, *ч. повзучий*, *шавлія лікарська*).

Тема 15. Родина айстрові та її лікарські види.

Загальна характеристика родини *айстрові*. Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання представників родини *айстрові* (*арніка гірська*, *деревій звичайний*, *ехінацея пурпурова*, *кульбаба лікарська*, *лопух справжній*, *нагідки лікарські*, *оман високий*, *підбіл звичайний*, *пижмо звичайне*, *полін гіркий*, *розторопша плямиста*, *хамоміла обідрана*, *х. запашина*, *цмин пісковий*, *череда трироздільна*).

Тема 16. Лікарські квіткові рослини, поширені в Україні.

Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення та використання найбільш широко розповсюджених на Україні рослин (*алтея лікарська*, *береза бородавчаста*, *барвінок малий*, *мачок жовтий*, *бузина чорна*, *валеріана лікарська*, *вільха клейка*, *гіркокаштан звичайний*, *горицвіт весняний*, *горіх волоський*, *дуб звичайний*, *жостір проносний*, *звіробій звичайний*, *калина звичайна*, *конвалія звичайна*, *кропива дводомна*, *крушина ламка*, *лепеха звичайна*, *лимонник китайський*, *липа серцелиста*,

наперстянка пурпурова, обліпиха крушиновидна, подорожник великий, примула весняна, хміль звичайний, цибуля городня, часник, чистотіл великий).

Тема 17. Загальні ознаки відділу голонасінні, лікарські види родин гінкгові, соснові, кипарисові. Загальні ознаки вищих спорових і нижчих рослин та їх лікарські види.

Морфолого-екологічна характеристика, наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення та використання найбільш широко розповсюджених на Україні рослин і грибів: *гінкго дволопатева* (гінкгові), *сосна звичайна* (соснові); *яловець звичайний* (кипарисові), *хвощ польовий* (хвощеподібні, або еквізетофіти); *щитник чоловічий*, або *чоловіча папороть* (папоротеподібні, або поліподіофіти); *ламінарія*, *фукус* (бурі водорості); *спіруліна* (ціанобактерії, або синьо-зелені водорості); *трутовик косотрубчастий*, або *березовий гриб*, або *чага*, *мухомор* (гриби); *цетрарія* (лишайники).

Семестровий залік з модуля 1,2

Семестровий екзамен.

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах
1	2	3
Модуль 1,2		
1.	Тема 1. Вступ до фармацевтичної ботаніки. Сучасне уявлення про будову рослинних клітин і тканин. Ознаки, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини.	3
2.	Тема 2. Анатомічна будова осьових органів рослини та листка.	2
3.	Тема 3. Морфологія вегетативних органів рослини та їх метаморфозів.	0,5
4.	Тема 4. Вегетативне розмноження.	0,5
5.	Тема 5. Морфологічна будова генеративних органів квіткових рослин.	0,7
6.	Тема 6. Статеве розмноження квіткових рослин.	0,3
7.	Тема 7. Вступ до систематики рослин. Основи ботанічної класифікації. Система магноліофітів.	0,5
8.	Тема 8. Огляд родин капустяні, бобові, гречкові, вересові, розові, селерові та їх лікарських представників	1,5
9.	Тема 9. Огляд родин пасльонові, глухокропивні, айстрові та їх лікарських представників.	0,5
10.	Тема 10. Огляд квіткових лікарських рослин різних родин, що розповсюджені в Україні.	0,5
Усього годин		10

7. Теми семінарських занять

Не передбачені робочим навчальним планом.

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах
1	2	3
Модуль 1. АНАТОМІЯ, МОРФОЛОГІЯ ТА СИСТЕМАТИКА РОСЛИН З ОСНОВАМИ ФІТОЕКОЛОГІЇ І ФІТОЦЕНОЛОГІЇ		
Змістовий модуль 1. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОСЛИННИХ КЛІТИН І ТКАНИН, ЩО МАЮТЬ ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ		
1.	Тема 1. Основи ботанічної мікротехніки. Дослідження структур	4

	рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини: пластиди, кристалічні вclusions, запасуючі речовини.	
2.	Тема 2. Дослідження структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини: клітинна оболонка.	4
3.	Тема 3. Рослинні тканини та їх класифікація. Будова і топографія твірних, покривних, видільних і основних тканин.	4
4.	Тема 4. Структурно-функціональна та топографічна характеристика механічних і провідних тканин. Провідні пучки.	4
5.	Контроль змістового модуля 1	2
Змістовий модуль 2. АНАТОМО-МОРФОЛОГІЧНА БУДОВА ТА ФУНКЦІЇ ВЕГЕТАТИВНИХ ОРГАНІВ РОСЛИН		
6.	Тема 5. Вегетативні органи. Анатомія кореня. Анатомія стебла та кореневища однодольних рослин.	4
7.	Тема 6. Анатомія стебла та кореневища дводольних трав'янистих рослин. Анатомія стебла дерев'янистих рослин.	4
8.	Тема 7. Анатомія і морфологія листка.	4
9.	Тема 8. Морфологія осьових органів.	4
10.	Контроль змістового модуля 2	2
	Разом за модулем 1	36
Модуль 2. МОРФОЛОГІЯ ГЕНЕРАТИВНИХ ОРГАНІВ РОСЛИН. СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ДЕЯКИХ РОДИН ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН І ГРИБІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ ФІТОЕКОЛОГІЇ І ФІТОЦЕНОЛОГІЇ		
Змістовий модуль 3. МОРФОЛОГІЧНА БУДОВА ТА ФУНКЦІЇ ГЕНЕРАТИВНИХ ОРГАНІВ РОСЛИН. СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ДЕЯКИХ РОДИН ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН І ГРИБІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ ФІТОЕКОЛОГІЇ ТА ФІТОЦЕНОЛОГІЇ		
11.	Тема 9. Морфологія генеративних органів. Суцвіття, квітка.	4.5
12.	Тема 10. Плід, супліддя.	4.5
13.	Тема 11. Сучасна класифікація рослин. Родини капустяні, бобові, гречкові та їх лікарські види.	4
14.	Тема 12. Родини розові, вересові, тонконогові та їх лікарські види.	4
15.	Тема 13. Родина селерові та її лікарські види.	4
16.	Тема 14. Родини пасльонові, глухокропивні та їх лікарські види.	4
17.	Тема 15. Родина айстрові та її лікарські види.	4
18.	Тема 16. Лікарські квіткові рослини, поширені в Україні.	4
19.	Тема 17. Загальні ознаки відділу голонасінні, лікарські види родин гінкгові, соснові, кипарисові. Загальні ознаки вищих спорових і нижчих рослин та їх лікарські види.	4
20.	Контроль змістового модуля 3	2
21.	Семестровий залік з модуля 1	1
	Разом за модулем 2	40
	Усього годин	76

9. Теми лабораторних занять

Не передбачені робочим навчальним планом.

10. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах
1	2	3
Модуль 1. АНАТОМІЯ, МОРФОЛОГІЯ ТА СИСТЕМАТИКА РОСЛИН З ОСНОВАМИ ФІТОЕКОЛОГІЇ І ФІТОЦЕНОЛОГІЇ		

Змістовий модуль 1. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОСЛИННИХ КЛІТИН І ТКАНИН, ЩО МАЮТЬ ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ		
1.	Тема 1. Основи ботанічної мікротехніки. Дослідження структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини: пластиди, кристалічні вclusions, запасуючі речовини.	4.5
2.	Тема 2. Дослідження структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинної сировини: клітинна оболонка.	7.5
3.	Тема 3. Рослинні тканини та їх класифікація. Будова і топографія твірних, покривних, видільних і основних тканин.	3
4.	Тема 4. Структурно-функціональна та топографічна характеристика механічних і провідних тканин. Провідні пучки.	7.5
5.	Контроль змістового модуля 1	-
Змістовий модуль 2. АНАТОМО-МОРФОЛОГІЧНА БУДОВА ТА ФУНКЦІЇ ВЕГЕТАТИВНИХ ОРГАНІВ РОСЛИН		
6.	Тема 5. Вегетативні органи. Анатомія кореня. Анатомія стебла та кореневища однодольних рослин.	2.5
7.	Тема 6. Анатомія стебла та кореневища дводольних трав'янистих рослин. Анатомія стебла дерев'янистих рослин.	2.5
8.	Тема 7. Анатомія і морфологія листка.	3
9.	Тема 8. Морфологія осьових органів.	4
10.	Контроль змістового модуля 2	-
Разом за модулем 1		34.5
Модуль 2. МОРФОЛОГІЯ ГЕНЕРАТИВНИХ ОРГАНІВ РОСЛИН. СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ДЕЯКИХ РОДИН ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН І ГРИБІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ ФІТОЕКОЛОГІЇ І ФІТОЦЕНОЛОГІЇ		
Змістовий модуль 3. МОРФОЛОГІЧНА БУДОВА ТА ФУНКЦІЇ ГЕНЕРАТИВНИХ ОРГАНІВ РОСЛИН. СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ДЕЯКИХ РОДИН ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН І ГРИБІВ З ЕЛЕМЕНТАМИ ФІТОЕКОЛОГІЇ ТА ФІТОЦЕНОЛОГІЇ		
11.	Тема 9. Морфологія генеративних органів. Суцвіття, квітка.	4.5
12.	Тема 10. Плід, супліддя.	4,5
13.	Тема 11. Сучасна класифікація рослин. Родини капустяні, бобові, гречкові та їх лікарські види.	4.5
14.	Тема 12. Родини розові, вересові, тонконогові та їх лікарські види.	4.5
15.	Тема 13. Родина селерові та її лікарські види.	4
16.	Тема 14. Родини пасльонові, глухокропивні та їх лікарські види.	4.5
17.	Тема 15. Родина айстрові та її лікарські види.	4.5
18.	Тема 16. Лікарські квіткові рослини, поширені в Україні.	4
19.	Тема 17. Загальні ознаки відділу голонасінні, лікарські види родин гінкгові, соснові, кипарисові. Загальні ознаки вищих спорових і нижчих рослин та їх лікарські види.	2
Контроль змістового модуля 3		-
Семестровий екзамен		22,5
Разом за модулем 2		59.5
Усього годин		94

Завдання та контроль самостійної роботи

- З'ясувати мету та завдання фармацевтичної ботаніки, її зв'язок з професійно орієнтованими та іншими освітніми компонентами; основні розділи ботаніки та їх значення.
- Проаналізувати загальну будову протопласта, його складові та похідні.
- Співставити будову рослинної клітини в порівнянні з клітинами ціанобактерій, грибів і тварин.

4. Засвоїти характеристики структур рослинної клітини, що мають діагностичне значення в мікроскопічному аналізі рослинних об'єктів: пластиди, кристалічні включення кальцію оксалату та кальцію карбонату, запасні включення, клітинна оболонка.
5. Засвоїти гістохімічні реакції на кристалічні та запасні включення, хімічний склад клітинної оболонки.
6. Засвоїти функції, будову та значення вакуолей, склад клітинного соку та використання його речовин.
7. Зрозуміти зв'язок та взаємодію клітин у рослинному організмі, принципи класифікації рослинних тканин.
8. Опанувати структурно-функціональні та топографічні характеристики різних типів тканин: твірних, покривних, основних, видільних, механічних і провідних та провідних пучків, з'ясувати та засвоїти їх діагностичні ознаки та значення в мікроскопічному аналізі.
9. Проаналізувати походження та характеристики різних видів коренів, типів корневих систем, метаморфозів коренів.
10. Засвоїти ознаки морфоструктури коренів, які мають діагностичне значення в макроскопічному аналізі рослин і рослинної сировини, використання в фармації та медицині.
11. Засвоїти ознаки, що мають діагностичне значення в макроскопічному аналізі рослин і рослинної сировини, використання в фармації та медицині.
12. Порівняти будову пагону та кореня, з'ясувати загальні та відмінні ознаки будови.
13. З'ясувати ознаки будови бруньок, засвоїти їх класифікацію та значення.
14. Проаналізувати різноманітність морфологічної будови пагонів за способом наростання, типом галузження, довжиною меживузлів, положенням у просторі, формою поперечного зрізу стебла тощо.
15. З'ясувати ознаки будови метаморфозів пагонів.
16. Засвоїти морфологічні ознаки будови листків і їх частин, типи листків і принципи класифікації, їх різноманітня.
17. Опанувати структурно-функціональні характеристики метаморфозів листків, порівняти з аналогічними метаморфозами пагонів.
18. Зрозуміти зв'язок між морфологічною будовою вегетативних органів і впливом на рослину екологічних факторів.
19. Познайомитися з різними формами розмноження рослин, засвоїти основні способи розмноження лікарських рослин.
20. Проаналізувати та порівняти анатомічну будову вегетативних органів їх метаморфозів, листків.
21. Засвоїти загальні та відмінні ознаки будови органу в залежності від типу будови за походженням, типу будови осевого циліндру, належності рослини до певної життєвої форми, певної систематичної групи тощо.
22. З'ясувати ознаки, що мають значення для опису та діагностики стебел і кореневищ.
23. Засвоїти інформацію щодо генеративних органів рослин, їх визначення, походження функцій.
24. Опанувати функції, загальні характеристики будови суцвіть, принципи їх класифікації, видоспецифічність видів, значення та використання в медицині.
25. Порівняти будову суцвіть у межах класифікаційних груп (моноподіальні прості та складні, симподіальні, тирси) та між групами.
26. Опанувати походження, функції, загальні характеристики будови квітки, особливості будови та класифікації її частин, значення і використання в медицині.
27. Пояснювати зв'язок між особливостями будови частин квітки та належністю рослини до певної родини.
28. Засвоїти принципи складання формули квітки.
29. Зрозуміти та вміти виділяти ознаки, на основі яких визначається стать квітки та домність рослини.
30. Опанувати походження, функції, загальну будову плодів, принципи їх класифікації, видоспецифічні характеристики різноманіття плодів, значення та використання в медицині.
31. Пояснювати зв'язок між особливостями будови плодів і належністю рослини до певної

родини або родин.

32. З'ясувати питання утворення, функцій і загальної будови плодів, принципи їх класифікації, значення та використання в медицині.

33. Порівняти будову насінин однодольних і дводольних рослин.

34. З'ясувати мету, завдання, методи та об'єкти систематики, її розділи; познайомитися з такими поняттями систематики як таксономічні категорії і таксони, ботанічна номенклатура.

35. Засвоїти класифікацію рослинних організмів, головні характеристики таких груп організмів як нижчі та вищі рослини; прогресивні ознаки організації покритонасінних.

36. З'ясувати та порівняти ознаки будови представників класів дводольних і однодольних.

37. Засвоїти морфолого-екологічні характеристики, інформацію про наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання, українські та латинські назви представників родин гречкові, вересові, капустяні, розові, бобові, селерові, пасльонові, глухокропивні, айстрові, тонконогові.

38. Проаналізувати, порівняти та виділити видоспецифічні ознаки будови морфологічно-близьких представників у межах роду гірчиця, роду шипшина; роду горець (г. перцевий і г. почечуйний); роду чабрець, а також морфологічно близьких видів родини вересові: мучниці і бруслиці.

39. Засвоїти морфолого-екологічні характеристики, інформацію про наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання, українські і латинські назви найбільш широко розповсюджених на Україні квіткових рослин, таких як: алтея лікарська, береза бородавчаста, барвінок малий, мачок жовтий, бузина чорна, валеріана лікарська, вільха клейка, гіркокаштан звичайний, горицвіт весняний, горіх волоський, дуб звичайний, жостір проносний, звіробій звичайний, калина звичайна, конвалія звичайна, кропива дводомна, крушина ламка, лепеха звичайна, лимонник китайський, липа серцелиста, наперстянка пурпурова, обліпіха крушиновидна, подорожник великий, примула весняна, хміль звичайний, цибуля городня, часник, чистотіл великий.

40. Засвоїти морфолого-екологічні характеристики, інформацію про наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання, українські і латинські назви деяких представників голонасінних і вищих спорових: гінкго дволопатево (гінкгові), сосна звичайна (соснові); яловець звичайний (кипарисові), хвощ польовий (хвощеподібні, або еквізетофіти).

41. З'ясувати особливості будови клітин і тіла бурих водоростей на прикладі представників родів ламинарія та фукус. Засвоїти інформацію про наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання, українську та латинську назви представників.

42. З'ясувати особливості будови клітин і тіла ціанобактерій на прикладі представника роду спіруліна. Засвоїти інформацію про наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання, українську та латинську назви представника.

43. З'ясувати особливості будови клітин і тіла грибів на прикладі представників роду березовий гриб, або чага та мухомор. Засвоїти інформацію про наявність певних груп біологічно активних речовин, ресурси, значення, використання, українські і латинські назви представників.

44. Засвоїти біотичні та абіотичні екологічні фактори, ознаки, на основі яких рослини відносять до певних екологічних групи.

45. Проаналізувати морфолого-анатомічну будову рослин гідро-, гігрофітів, мезофітів, ксерофітів і пояснити вплив екологічного фактора.

46. Пов'язати морфологічні зміни тіла рослини з фенологічними фазами сезонного розвитку.

47. Засвоїти ознаки та характеристику рослинних угруповань, різних типів ареалів.

48. Надати визначення поняттям флора та рослинність, рослини-космополіти, рослини ендеміки, рослини релікти.

49. Познайомитися з інформацією, що висвітлює питання рослинних ресурсів України, їх раціональної експлуатації та збереження, природоохоронних заходів.

11. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Схема нарахування та розподіл балів у здобувачів вищої освіти денної форми навчання

Модуль 1								Сума	
Поточне тестування та самостійна робота									
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					
T-1	T-2	T-3	T-4; 3М1.	T-5	T-6	T-7	T-8; 3М2.		
-	9-13	2-4	9-13	1,5-2	1,5-2	3-4	9-12	35-50	
Модуль 2								Сума	
Поточне тестування та самостійна робота									
Змістовий модуль 3									
T-9	T-10	T-11	T-12	T-13	T-14	T-15	T-16		T-17; 3М3.
1-2	5-10	1-3	1-3	7-12	1-3	1-3	1-2	7-12	25-50
								Σ=60-100	

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів вищої освіти з освітньої компоненти «Фармацевтична ботаніка» розроблені відповідно до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній організації навчального процесу у НФаУ». Оцінка успішності здобувача вищої освіти з освітньої компоненти є рейтинговою, виставляється за стобальною шкалою і має визначення за системою ECTS та за традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

Оцінювання поточної навчальної діяльності (проводиться під час кожного заняття) – тестовий письмовий контроль, контроль теоретичних знань, практичних умінь та навичок.

Оцінювання (в балах) відображено в календарно-тематичних планах практичних занять.

Критерії оцінювання	Оцінка
<i>Теоретична підготовка.</i> Здобувач вищої освіти: твердо засвоїв матеріал, глибоко і всебічно знає зміст теми, розділу або всієї освітньої компоненти, логічно мислить і будує відповіді, бездоганно виконав письмові позааудиторні завдання; дав вичерпні відповіді на теоретичні питання викладача. <i>Практична підготовка.</i> Здобувач вищої освіти: вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; бездоганно дотримується всіх правил проведення мікро- і макроскопічного аналізу ЛРС, вміє виготовляти тимчасові препарати, проводити мікрохімічні реакції, препарувати квітки або плоди; у повному обсязі за макро- і мікроскопічними ознаками визначає органи рослин та їх діагностичні ознаки; за індивідуальними ознаками визначає рослину та її належність до певного роду, родини; самостійно проаналізував і узагальнив отриману інформацію, належним чином відобразив результати спостережень в робочому журналі.	«4.5-5»
Теоретична підготовка. Здобувач вищої освіти: засвоїв матеріал, впевнено володіє основним теоретичним матеріалом, аргументовано викладає його; без суттєвих помилок виконав письмові позааудиторні завдання, дав відповіді на теоретичні питання викладача з невеликими недоліками. <i>Практична підготовка.</i> Здобувач вищої освіти має необхідні практичні навички з проведення мікро- і макроаналізу, проявив вміння виготовляти тимчасові препарати, проводити мікрохімічні реакції, препарувати квітки або плоди, але при виконанні роботи припускав невеликі помилки; визначає за макро- і мікроскопічними ознаками органи рослин та їх діагностичні ознаки в неповному обсязі; за індивідуальними ознаками визначає рослину та її належність до певного роду, родини, однак допускає окремі неточності та помилки в латинських назвах; при ідентифікації родини або рослини не завжди переконливо аргументує відповідь; самостійно проаналізував і узагальнив отриману інформацію, але припустив ряд незначних помилок, неточностей, що не мають принципового характеру; його висновкам не вистачає глибини і чіткості; належним чином відобразив результати спостережень в робочому журналі.	«4»

<i>Теоретична підготовка.</i> Здобувач вищої освіти в основному опанував теоретичні знання теми в обсязі, який вважається необхідним та достатнім для виконання практичної частини заняття, орієнтується в першоджерелах і рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість; виконав письмові позааудиторні завдання з помилками. <i>Практична підготовка.</i> Виконав в повному обсязі не менш 60% практичних завдань; при виконанні мікро- і макроскопічного аналізу з помилками виготовляє тимчасові препарати, проводить мікрохімічні реакції, препарує квітки або плоди, в неповному обсязі визначає за макро- і мікроскопічними ознаками органи рослин та їх діагностичні ознаки; при ідентифікації родини або рослини не може переконливо аргументувати відповідь, визначив не менш 60% від обсягу рослин, що запропонував викладач, допускає помилки в латинських назвах; самостійно проаналізував і узагальнив отриману інформацію, але припустив ряд помилок, неточностей, його висновкам не вистачає глибини та чіткості; неакуратно і не в повному обсязі оформив результати спостережень в робочому журналі.	«3-3.5»
<i>Теоретична підготовка.</i> Здобувач вищої освіти не опанував теоретичні знання з певної теми в обсязі, який вважається необхідним та достатнім для виконання практичної частини заняття, не знає основних понять і визначень, майже не орієнтується в першоджерелах і рекомендованій літературі, не відповідає на теоретичні питання викладача, плутає основні поняття; не виконав письмові позааудиторні завдання, або виконав з великою кількістю помилок. <i>Практична підготовка.</i> Практичні навички не сформовані, припускається грубих помилок при виготовленні тимчасових препаратів, проведенні мікрохімічних реакцій, препаруванні квіток або плодів, не може визначити за макро- і мікроскопічними ознаками органи рослин та їх діагностичні ознаки; при ідентифікації родини або рослини не може переконливо аргументувати відповідь, визначив менш 60% від обсягу рослин, що запропонував викладач, допускає грубі помилки в латинських назвах; не здатний самостійно проаналізувати та узагальнити отриману інформацію, припускає грубі помилки, неточності у висновках; неакуратно і не в повному обсязі оформив результати спостережень в робочому журналі	«0-2.5»

Критерії оцінювання змістових модулів 1 – 3 з фармацевтичної ботаніки

№ питання	Рекомендовані критерії оцінювання теоретичної частини	Оцінка
1-18	Здобувач вищої освіти дав вірну відповідь на 16-18 тестових завдань білету (90-100%)	5
	Здобувач вищої освіти дав вірну відповідь на 14-15 тестових завдань білету (74-89%)	4
	Здобувач вищої освіти дав вірну відповідь на 11-13 тестових завдань білету (60-73%)	3
	Здобувач вищої освіти дав вірну відповідь на 9 і менше тестових завдань білету (менше 60%)	0-2

№ питання	Рекомендовані критерії оцінювання практичної частини	Оцінка
19, 20	Правильно надані назви об'єктів та дана повна характеристика за запропонованими пунктами	5
	Правильно надані назви не всіх об'єктів та/або дана часткова характеристика за запропонованими пунктами	4
	Неправильно надані назви об'єктів та /або дана неповна характеристика за запропонованими пунктами	3

Рекомендовані критерії оцінювання задачі гербарного мінімуму		Оцінка
Ідентифіковано вид лікарської рослини, наведено латинські і українські назви лікарської рослини і родини. Охарактеризовано основні морфологічні діагностичні ознаки лікарської рослини, місця зростання і ареал. Вказано основну групу біологічно активних речовин, біологічну дію і застосування лікарської рослини.		5

Ідентифіковано вид лікарської рослини, наведено латинські і українські назви лікарської рослини і родини. Охарактеризовано основні морфологічні діагностичні ознаки лікарської рослини, місця зростання і ареал з незначними помилками. Неточно вказано основну групу біологічно активних речовин та/або біологічну дію і застосування лікарської рослини.	4
Ідентифіковано вид лікарської рослини, наведено латинські і українські назви лікарської рослини і родини. Охарактеризовано основні морфологічні діагностичні ознаки лікарської рослини, місця зростання і ареал з грубими помилками. Не вказано основну групу біологічно активних речовин, та/або біологічну дію і застосування лікарської рослини.	3

Критерії оцінювання семестрового екзамену з фармацевтичної ботаніки

№ завдання	Рекомендовані критерії оцінювання теоретичної частини	Кількість балів	Оцінка
1	Отримано 27-30 вірних відповідей	54-60	5
	Отримано 22-26 вірних відповідей	44-52	4
	Отримано 18-21 вірних відповідей	36-42	3
	Отримано менше 17 вірних відповідей	0-34	0-2
2	Надано вірну характеристику запропонованого об'єкту за 5 пунктами	20	5
	Надано вірну характеристику запропонованого об'єкту за 4 пунктами	16	4
	Надано вірну характеристику запропонованого об'єкту за 3 пунктами	12	3
	Надано вірну характеристику запропонованого об'єкту за 2 і менше пунктами	0-10	0-2
3	Надано українську та латинську назви виду лікарської рослини та її родини; надано вірні характеристики за 4 пунктами	20	5
	Надано українську та латинську назви виду лікарської рослини та її родини з незначними помилками; надано вірні характеристики за 3 пунктами	16	4
	Надано українську та/або латинську назви виду лікарської рослини та її родини; надано вірні характеристики за 2 пунктами	12	3
	Не надано українську та/або латинську назви виду лікарської рослини та її родини; надано вірні характеристики за 3 пунктами		
	Не надано українську та/або латинську назви виду лікарської рослини та її родини; надано вірні характеристики за 2 і менше пунктами	0-10	0-2
Всього		100	

12. Форми поточного та підсумкового контролю успішності навчання

Поточний контроль теоретичних і практичних знань у формі усної перевірки виконання завдань позааудиторної самостійної роботи; вибіркового усного опитування; письмового контролю засвоєння матеріалу теми кожного заняття, окремих розділів освітньої компоненти, змістових модулів; комп'ютерного контролю тестів Ліцензійного іспиту за темами змістових модулів; усного захисту навчально-дослідницької роботи, усної здачі гербарного мінімуму.

Контроль змістових модулів – проводиться на останніх заняттях вивчення тем змістових модулів. Формою діагностики знань здобувачів вищої освіти є письмовий контроль та тестування за базою тестів ліцензійного іспиту Крок 1 (ботаніка) українською і англійською мовами.

При вивченні освітньої компоненти “Фармацевтична ботаніка” здобувачі вищої освіти складають семестровий екзамен. Екзамен з фармацевтичної ботаніки проводиться у письмовій формі у період екзаменаційної сесії, відповідно до розкладу.

Форма контролю – семестровий залік та семестровий екзамен.

13. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма освітньої компоненти.
2. Робоча програма освітньої компоненти.
3. Календарно-тематичний план лекцій та практичних занять.
4. Підручник.
5. Методичні рекомендації до виконання позааудиторної та аудиторної роботи.
6. Атлас
7. Лекційний матеріал.

8. Аудіо- та відеоматеріали.
9. Навчальні та навчально-наочні посібники та матеріали.
10. Збірник тестових завдань для контролю знань та підготовки до ліцензійного іспиту Крок 1.
11. Перелік теоретичних питань до самостійної роботи здобувачів вищої освіти.
12. Перелік теоретичних питань до контролю змістових модулів № 1-3, семестрового екзамену.

14. Рекомендована література

Основна

1. Сербін, А. Г. Фармацевтична ботаніка : підруч. для вузів / А. Г. Сербін, Л. М. Сіра, Т. О. Слободянюк ; за ред. Л. М. Сірої. – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 488 с.
2. Збірник тестових завдань з поясненнями та ілюстраціями для контролю знань та підготовки до ліцензійного іспиту Крок 1 (ботаніка) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. М. Гонтова [та ін.]; за ред. проф. Т. М. Гонтової, доц. Л. М. Сірої. – Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2015. – 168 с.
3. Фотогербарий лекарственных растений=Photoherbarium of medicinal plants : учеб. пособие для студентов вузов / Т. Н. Гонтовая [и др.]; под общ. ред. Т. Н. Гонтовой, В. П. Руденко. – Харьков : НФаУ : Золотые страницы, 2017. – 240с.

Допоміжна

1. Гонтова Т. М. Фармацевтична ботаніка. Анатомія, морфологія та систематика рослин з основами фітоєкології і фітоценології: метод. рек. до викон. аудит. та позааудит. роботи / Т. М. Гонтова, В. П. Руденко, О. В. Філатова. – Харків : НФаУ, 2019. – 119 с.
2. Pharmaceutical botany : textbook / Т. М. Gontova [et al.]; edited by Т. М. Gontova. – Ternopil : TSMU , 2013. – 380 p.
3. Пішак, В. П. Фармацевтична ботаніка : Морфологія / В. П. Пішак, В. В. Степанчук. – Чернівці : Медуніверситет, 2013. – 224 с.
4. Фармацевтична енциклопедія / гол. ред. ради та автор передмови В. П. Черних. – 3-тє вид. перероб. і допов. – К. : «МОРІОН», 2016. – 1952 с.
5. Державна Фармакопея України. Доповнення 2 / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 2-ге вид. – Харків : ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2018. – 336 с.
6. Державна Фармакопея України. Доповнення 3 / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 2-ге вид. – Харків : ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2018. – 416 с.
7. Державна Фармакопея України. Доповнення 4 / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 2-ге вид. – Харків : ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2020. – 600 с.
8. Державна Фармакопея України. Доповнення 5 / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 2-е вид. – Харків: ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2021. – 424 с.

15. Інформаційні ресурси, у т.ч. в мережі Інтернет

1. Сайт кафедри фармакогнозії та нутріціології. – <http://cnc.nuph.edu.ua>
2. Наукова бібліотека НФаУ – <http://lib.nuph.edu.ua>
3. Електронний архів НФаУ – <http://dspace.nuph.edu.ua>
4. Центр дистанційних технологій НФаУ – <https://pharmel.kharkiv.edu/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>
6. НФаУ. Тести on-line – <http://tests.nuph.edu.ua/>